

Aneta Suchoń¹
Katedra Zarządzania i Prawa
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Spółdzielnie w rolnictwie w wybranych państwach Europy Zachodniej; aspekty prawne i ekonomiczne²

Agricultural cooperatives in selected countries of Western Europe; legal and economic aspects

Synopsis. Przedstawiono wybrane prawne zagadnienia dotyczące spółdzielni, w tym organizacji i kwestii podatkowych. Dodatkowo zaprezentowano dane statystyczne oraz wskazano kierunki działalności spółdzielni funkcjonujących w rolnictwie i na terenach wiejskich w wybranych krajach Europy Zachodniej, w szczególności we Francji, Niemczech i Danii. W pierwszych dwóch państwach istnieją odrębne ustawy dotyczące spółdzielczości, gdy tymczasem w Danii odnotować należy Akt o Przedsiębiorstwach Handlowych, wspólny dla wszystkich rodzajów podmiotów gospodarczych. Informacje na temat spółdzielni w tych systemach prawnych mogą być pomocne w procesie tworzenia zarówno nowej ustawy Prawo spółdzielcze, jak i przy modernizacji struktur spółdzielczości wiejskiej oraz określeniu kierunków jej rozwoju w Polsce.

Słowa kluczowe: spółdzielnie rolnicze, rynki rolne, producent rolny, Wspólna Polityka Rolna, konsolidacja.

Abstract. The paper presents selected legal issues concerning cooperatives, including their organization and taxation. Additionally, it shows statistical data and indicates the directions of activities of cooperatives operating in agriculture and rural areas in selected countries of Western Europe, particularly in France, Germany and Denmark. The first two countries have a separate legislation concerning cooperatives, while in Denmark a unique Act on trading companies, common to all types of businesses entities, is in force. The information on regulation of cooperatives in foreign legal systems may be helpful in the process of creating both a new Cooperative Law and in the modernization of rural cooperative structures as well as in the process of determining the directions of their development in Poland.

Key words: cooperative in agriculture, agricultural markets, agricultural producers, Common Agricultural Policy, consolidation.

Wprowadzenie

Spółdzielnie są ważnym elementem gospodarki państw Europy Zachodniej, a szczególne znaczenie mają w rolnictwie. Podmioty te mają bowiem silną pozycję na rynkach rolnych oraz charakteryzują się rozbudowaną strukturą. Prócz spółdzielni podstawowych tworzą związki lokalne, regionalne i krajowe, które pomagają im uzyskać większą siłę ekonomiczną i lepiej spełniać swoje funkcje. W 15 krajach „starej” Unii Europejskiej funkcjonuje około 30 000 spółdzielni rolniczych. Posiadają one 9 milionów

¹ Dr, e-mail: asuchon@up.poznan.pl.

² Publikacja została przygotowana w ramach własnego projektu badawczego. Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki.

członków i zatrudniają ponad 600 000 osób. Całkowity obrót spółdzielni przekracza 200 miliardów euro. Mają więcej niż 50% udziału w dostawach środków do produkcji rolniczej, a ponad 60% w skupie, przetwórstwie i marketingu produktów rolnych [Boguta i inni 2007]. Na szczelbu Unii Europejskiej federacje spółdzielcze państw członkowskich tworzą wspólną organizację o nazwie Generalna Konfederacja Spółdzielczości Rolniczej (COGECA). Jest ona przedstawicielem spółdzielni rolniczych, leśnych i rybackich, reprezentując ich interesy przed Komisją Europejską, Parlamentem Europejskim, Komitetem Społeczno-Ekonomicznym czy Komitetem Regionów.

Mimo że Komisja Europejska w wielu dokumentach podkreślała, że ekonomia społeczna i spółdzielnie przyczyniają się do realizacji kluczowych celów Unii Europejskiej, takich jak polityka społeczna i zatrudnienie, rozwój regionalny oraz rolnictwo, nie ma ogólnego unijnego aktu prawnego dotyczącego zakładania oraz spraw organizacyjnych spółdzielni [Biała... 2001]. Zagadnienia te są przedmiotem regulacji krajowych każdego państwa członkowskiego. Wyjątkiem jest spółdzielnia europejska, której ogólne zasady działania zawarte zostały w rozporządzeniu Rady nr 1435/2003/WE z 22.7.2003 r. w sprawie statutu spółdzielni europejskiej [Rozporządzenie... 2003] i uzupełnione przez dyrektywę Rady nr 2003/72/WE z 22.7.2003 r. [Dyrektywa... 2003], zawierającą przepisy dotyczące zaangażowania pracowników spółdzielni europejskiej.

Celem artykułu jest próba przedstawienia wybranych zagadnień dotyczących regulacji prawnych, danych statystycznych oraz wskazanie kierunków działalności spółdzielni funkcjonujących w rolnictwie i na terenach wiejskich w wybranych krajach Europy Zachodniej. Informacje te mogą być pomocne w procesie tworzenia zarówno nowej ustawy Prawo spółdzielcze, jak i modernizacji struktur spółdzielczości wiejskiej oraz określenia kierunków jej rozwoju w Polsce.

Informacje ogólne na temat spółdzielczości w wybranych krajach „starej” Unii Europejskiej

Spółdzielczość rolnicza ma długą historię i duże znaczenie praktyczne we wszystkich krajach „starej” Unii Europejskiej. Jednocześnie wyróżnić można zróżnicowane źródła regulacji prawnych dotyczących problematyki spółdzielczości. W takich państwach jak Niemcy, Austria czy Finlandia odnotować należy odrębne ustawy o spółdzielniach. We Francji poza ogólną ustawą o spółdzielniach z 1947 roku istnieją także przepisy szczególne odnoszące się do wybranych branż spółdzielczości [Mierzwa 2005]. Przykładowo problematyka spółdzielni rolniczych zawarta została w kodeksie rolnym (księga V, tytuł II), spółdzielni handlowców detalicznych w kodeksie handlowym, spółdzielni produkcyjnych w ustawie Nr 78-763 z dnia 19 lipca 1978 r., natomiast budownictwo spółdzielcze w kodeksie budowlanym i mieszkaniowym [Chômél 2010].

Z kolei w takich państwach jak Włochy czy Holandia podstawowe przepisy dotyczące spółdzielni zawarte są w kodeksie cywilnym. Interesująca sytuacja występuje w Danii. Mimo że jest to państwo, w którym spółdzielczość jest bardzo rozwinięta (zwłaszcza w sektorze rolnym), działalność spółdzielni uregulowana jest jedynie Aktem o Przedsiębiorstwach Handlowych (Bekendtgørelse om lov om visse erhvervsdrivende virksomheder), wspólnym dla wszystkich rodzajów podmiotów gospodarczych [van Bekkum i van Dijk 1997].

Jak pokazują dane statystyczne zawarte w tabeli 1, dużą liczbę spółdzielni odnotować należy w takich państwach jak Włochy, Hiszpania, Niemcy, Francja. W tym ostatnim kraju również łączne obroty spółdzielni rolniczych są stosunkowo wysokie.

Tabela 1. Spółdzielnie rolnicze w wybranych „starych” państwach Unii Europejskiej w 2003 r.

Table 1. Agricultural cooperatives in some ‘old’ EU member states in 2003.

Kraj	Liczba spółdzielni	Liczba członków, tys.	Łączne obroty, mld euro
Austria	1 046	441,28	7 500
Belgia	355	35,80	2 750
Francja	3 500	580,00	67 000
Hiszpania	4175	932,10	14 190
Holandia	44	143,10	45 160
Niemcy	3 285	2 385,00	37 000
Wielka Brytania	565	241,00	12 380
Włochy	5 164	783,80	27 070

Źródło: [Agricultural Cooperatives... 2010; Krajowa Rada Spółdzielcza... 2006].

W wielu regionach Unii Europejskiej występuje stosunkowo wysoki udział spółdzielni w rynku mleka, wynoszący ponad 90%. Odnosi się to przede wszystkim do terytorium Austrii, Danii czy Wielkiej Brytanii (tabela 2).

Spółdzielczość we Francji

We Francji występuje obecnie ponad 3500 przedsiębiorstw spółdzielczych (spółdzielni, związków spółdzielczych, spółdzielni rolniczych wspólnego interesu SICAs) oraz około 1500 oddziałów (bez CUMA, cooperatives d'utilisation materielle agricole). Ich łączny obrót w 2004 roku wynosił ponad 77 mld euro. O dużej popularności spółdzielni niech świadczy fakt, że dziewięciu spośród dziesięciu francuskich rolników to członkowie spółdzielni. Spółdzielnie stanowią także istotne miejsce pracy dla ponad 150 000 pracowników, przyczyniając się do wzrostu zatrudnienia na obszarach wiejskich i ich rozwoju. Prowadzenie działalności rolniczej na wsi wpływa pozytywnie na lokalny rozwój gospodarczy. Spółdzielnie aktywnie wspierają francuskich rolników w rozwijaniu ich gospodarstw rolnych w sposób zrównoważony. Poza tym od kilku lat zaobserwować można przejście wielu ważnych przedsiębiorstw sektora rolno-spożywczego przez spółdzielnie i stworzenie oddziałów zajmujących się marketingiem i przetwórstwem. Rolnicy za pośrednictwem swoich spółdzielni i ich spółek zależnych kontrolują już ponad połowę przemysłu przetwórczego produktów rolnych we Francji. Członkami francuskich spółdzielni rolniczych mogą być producenci rolni z danego regionu. Dlatego istotni są liderzy lokalni, którzy motywują, inspirują spółdzielnie do poszerzania i rozwijania działalności, wspierają pozostałych członków [Agricultural... 2005]. Jak już wyjaśniono, działalność wszystkich spółdzielni we Francji jest regulowana przede wszystkim ustawą nr 47-1775 z 10 września 1947r. o statusie spółdzielni. Według wspomnianego aktu prawnego spółdzielnie to przedsiębiorstwa, których podstawowymi celami są:

- obniżanie dla dobra członków, przez wspólne działanie, kosztów wytworzenia oraz, w stosownych przypadkach, ceny sprzedaży niektórych produktów lub usług, przez przejęcie funkcji innych przedsiębiorstw lub pośredników,
- poprawianie jakości handlowej produktów dostarczanych do ich członków lub tych produkowanych przez nich i sprzedawanych konsumentom,
- zaspokajanie potrzeb i promowanie aktywności gospodarczej i społecznej swoich członków, jak również ich kształcenie.

Poza tym, według art. 1 ustawy z 10 września 1947 r. o statusie spółdzielni, spółdzielnie mogą prowadzić działalność we wszystkich dziedzinach życia społecznego.

Tabela 2. Udział spółdzielni w wybranych „starych” państwach Unii Europejskiej w rynku rolnym w 2003 r., %
Table 2 The share of cooperatives in some "old" EU countries in the agricultural market in 2003, %

Kraj	Produkty mleczne	Owoce i warzywa	Mięso	Środki do produkcji
Austria	94	-	20	-
Belgia	50	80	25	25
Dania	97	30	93	59
Francja	37	50	88	20
Holandia	84	60	35	50
Niemcy	68	45	35	54
Wielka Brytania	98	45	30	25
Włochy	38	41	15	15

Źródło: [Agricultural Cooperatives... 2010; Krajowa Rada Spółdzielcza... 2006].

Artykuł 2 tego aktu prawnego stwierdza, że „spółdzielnie podlegają ustawie, chyba że zostały ustanowione przepisy szczególne, które regulują dany rodzaj spółdzielni”. Warto wyjaśnić, że początkowo planowano stworzenie jednego rozbudowanego aktu prawnego, mianowicie Kodeksu Spółdzielczego. Jednakże nigdy nie został on uchwalony. Ostatnie tendencje w prawodawstwie koncentrują się raczej na kodyfikacjach sektorowych według działalności, jaką prowadzą spółdzielnie. Szczegółowe rozwiązania dotyczące spółdzielni rolniczych zawarte zostały w kodeksie rolnym (Code Rural). Obowiązuje zasada swobody zakładania spółdzielni. Jednocześnie cechą charakterystyczną francuskiego modelu spółdzielczości jest terytorializm. Mianowicie artykuł L. 522-2 Code Rural określa, że tylko rolnicy, którzy mieszkają i prowadzą działalność rolniczą na określonym terenie mogą założyć spółdzielnię. Dokument założycielski, czyli statut, określa obszar geograficzny, na którym spółdzielnia prowadzi działalność oraz wymogi, jakie muszą spełniać jej członkowie [Chômel 2010]. Spółdzielnie rolnicze powinny posiadać, co do zasady, co najmniej siedmiu członków. Aby założyć spółdzielnię, należy dokonać wpisu nie tylko do Rejestru Handlowego, ale ponadto niezbędna jest decyzja Rady Spółdzielni Rolnych (Haute Conseil de la Cooperation Agricole).

Według art. 3 ustawy z 1947 r. działalność spółdzielni powinna ograniczać się do jej członków, chyba że inaczej stanowią przepisy szczególne. Spółdzielnie rolnicze mogą prowadzić działalności z nieczłonkami do wysokości 20% swoich obrotów. Poza tym od 1973 r. zaobserwować można proces włączania inwestorów do członkostwa spółdzielni, choć ograniczono ich wkład do mniej niż 50% kapitału i najwyżej 1/3 członków w Radzie

Dyrektorów. Artykuł L. 522-3 Kodeksu rolnego wymienia enumeratywnie także osoby fizyczne i prawne, które mogą być partnerami niewspółpracującymi, czyli nieprowadzącymi działalności rolniczej. Chodzi przede wszystkim o pracowników instytucji kredytowych, izb regionalnych bądź departamentalnych, organizacji działających na rzecz rozwoju rolnictwa lub stowarzyszeń rolniczych międzybranżowych.

W spółdzielni występuje demokratyczny sposób zarządzania. W walnym zgromadzeniu wszyscy członkowie mają co do zasady jeden głos, niezależnie od liczby udziałów i wielkości ekonomicznych transakcji ze spółdzielnią. Jednakże statut może wprowadzić pewne wyjątki. Mianowicie niektórzy członkowie mogą mieć więcej głosów niż inni w zależności od „jakości” uczestnictwa członków w działalności spółdzielni. To przyznanie większej liczby głosów nie może się jednak opierać wyłącznie na kryteriach finansowych. Ponadto, nikt nie może mieć więcej niż 20% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu. Wszystkie spółdzielnie są zobowiązane do posiadania rezerw. Każdego roku lokują w nich 15% nadwyżki, do momentu gdy fundusz osiągnie określoną wartość kapitału. Spółdzielnie rolne dodatkowo powinny posiadać „rezerwę na wypadek wycofanych udziałów”. Na fundusz rezerw wpłacane są np. nadwyżki z działalności prowadzonej z nie-członkami, z rezerw powstałych ze zmniejszenia się spółdzielni (cooperative devolution) czy spółek, których współnikami są spółdzielnie (tzw. spółki córki) [Chômel 2010].

Wyodrębnić można różne rodzaje spółdzielni działających we Francji. Popularne są spółdzielnie podstawowe, które odbierają od rolników ich plony, często je przechowują, a potem, na jak najlepszych warunkach, wprowadzają na rynek. Niektóre spółdzielnie dysponują odpowiednimi budynkami i wyposażeniem celem zapewnienia magazynowania. Wyróżnić należy także spółdzielnie zaopatrzenia. Te podmioty kupują produkty takie jak np. nasiona, opakowania, nawozy, pestycydy, sprzęt rolniczy, by następnie sprzedać je swoim członkom. Odnotować należy także spółdzielnie usług, których zadaniem jest zapewnianie swoim członków wszystkich usług niezbędnych do produkcji rolnej, np. konserwacji i naprawy sprzętu rolniczego, drobnych prac budowlanych. Niektóre spółdzielnie zajmują się przetwórstwem mleka, trzody chlewnej, wytwarzaniem pasz. Udział spółdzielni w przetwórstwie wzrasta, gdyż spółdzielnie realizują plan przejmowania wielu spółek z o.o. z sektora prywatnego. Spółdzielnie są wtedy współnikami takich spółek [Agricultural... 2005].

Wspomnieć należy także o funkcjonowaniu CUMA, czyli małych podmiotach spółdzielczych zbiorowego użytkowania sprzętu rolniczego. Są one rodzajem spółdzielni usług. Dzięki odpowiedniemu wyposażeniu wykonują zadania, które mają bezpośredni wpływ na prowadzenie działalności rolniczej. Celem CUMA jest bowiem ułatwienie działalności lub poprawa i zwiększenie produktywności gospodarstw rolnych [Ott 1996]. Obecnie istnieje ponad 13 000 CUMA we Francji z ponad 230 000 członkami. We Francji występują także SICAs, które zostały utworzone w celu podjęcia współpracy w interesie wsi, np. elektryfikacji, przetwórstwa trzody chlewnej (rzeźnie), higieny społecznej. Są one tworzone przez rolników i inne osoby niebędące producentami rolnymi. SICAs są spółkami z ograniczoną odpowiedzialnością z tym, że po uzyskaniu zatwierdzenia przez właściwy organ, otrzymują status quasi-spółdzielni. Producenci muszą posiadać większość udziałów z prawem głosu, a członkowie nierolniczy (przemysłowcy, kupcy, a nawet władze lokalne) mają co najmniej 20% udziałów i głosów na walnym zgromadzeniu. SICAs mogą prowadzić działalność gospodarczą z nieczłonkami aż do 50% ich obrotów. Główną zaletą

tych podmiotów jest łączenie różnego typu partnerów działających na wsi [Agricultural... 2005].

Spółdzielczość w Niemczech

Niemiecka spółdzielczość ma nie tylko bogatą historię i stosunkowo duże znaczenie praktyczne, wyróżnia ją także to, że w państwie tym obowiązuje nadal ustawa z 1889 r. Gesetz betreffend die Erwerbs und Wirtschaftsgenossenschaften (obecnie Genossenschaftsgesetz³ [Gesetz... 1889]). Ten akt prawny był oczywiście kilka razy nowelizowany (w tym także uproszczono nazwę), uwzględniając zmieniające się uwarunkowania gospodarcze i społeczne. Przede wszystkim należy podkreślić, że z dniem 18 sierpnia 2006 r. weszła w życie ustawa z 14 sierpnia 2006 r. o wprowadzeniu spółki europejskiej oraz zmieniająca prawo spółdzielcze [Gesetz... 2006], która miała spełnić podwójny cel. Z jednej strony było nim stworzenie podstaw prawnych do implementacji spółdzielni europejskiej SCE (Société Coopérative Européenne) jako nowej formy prawnej w prawie niemieckim. Z drugiej strony głównym założeniem nowych regulacji było wdrożenie ułatwień mających na celu stworzenie i zarejestrowanie spółdzielni oraz pozyskanie i utrzymanie dla niej kapitału/funduszy, jak również wzmocnienie praw członków [Münkner 2010].

Według danych statystycznych na koniec 2010 r. w Niemczech funkcjonowały następujące spółdzielnie podstawowe: 264 spółdzielnie mleczarskie, 105 spółdzielni producentów bydła i mięsa, 209 spółdzielni plantatorów wina, 89 spółdzielni producentów owoców i warzyw, 330 spółdzielni zakupu i sprzedaży produktów rolnych (zaopatrzenia i zbytu), spółdzielnie kredytowe oraz inne działające na wsi, np. związane z bioenergią, leśnictwem czy łowiectwem (610). W systemie niemieckim występują także tzw. centrale spółdzielni, które działają wyłącznie w dziedzinie przetwórstwa, m.in. centrale spółdzielni mleczarskich (mleczarni), ubojnie, spółdzielnie przetwórstwa owocowo-warzywnego [Ausblick... 2010]. Są to spółdzielnie, których członkami nie są producenci rolni, lecz spółdzielnie podstawowe, które składają się z rolników. Centrale uzupełniają i wspierają działalność miejscowych, podstawowych spółdzielni, dając i gwarantując im konieczny zbyt wykraczający poza zasięg terytorialny spółdzielni oraz przejmując ważne mechanizmy i funkcje regulujące rynek i ceny [Helios 2009].

Spółdzielnie podstawowe należą do związków regionalnych, których w Niemczech obecnie jest sześć, oraz do związku sprawdzającego (audytu). Z kolei te ostatnie są członkiem Der Deutsche Raiffeisenverband e.V. (DRV), czyli niemieckiego związku spółdzielni Raiffeisen. W Niemczech jako jedynym kraju „starej” Unii Europejskiej w części wschodniej działają także rolnicze spółdzielnie produkcyjne (LPG). Jest ich obecnie około 811. Prowadzą wspólne gospodarstwa na 27% powierzchni gruntów rolnych landów wschodnich. Ich przychody w 2009 r. przekroczyły ponad 1,8 mld euro.

W ciągu ostatnich pięciu lat zostało założonych w Niemczech ponad 700 spółdzielni. Są to podmioty działające w dziedzinie energii odnawialnej, ochrony zdrowia i handlu detalicznego, jak i usług, a także w ramach przetwórstwa roślinnego i zwierzęcego. Liczba nowo powstających spółdzielni pokazuje, że w Niemczech nadal popularna jest idea

³ Prawo weszło w życie z dniem 1 października 1889 r. Obecna nazwa Genossenschaftsgesetz, zwane dalej GenG.

współpracy, samopomocy, samorządności, szczególnie w trudnych ekonomicznie czasach [Münkner 2010].

Według przepisów niemieckich do założenia spółdzielni wystarczy obecnie tylko trzech członków. Po podpisaniu statutu, który musi być sporządzony w formie pisemnej, założyciele zobowiązani są do złożenia wniosku o rejestrację w sądzie [Steinle i Terbrack 2009]. Jednocześnie prawo przewiduje specjalną kontrolę procesu tworzenia (rejestracji wstępnej kontroli) przez związki sprawdzające (audytujące). Mianowicie łącznie z wnioskiem o rejestrację założyciele muszą przedstawić zaświadczenie związku regionalnego spółdzielni, że po zakończeniu procedury rejestracji spółdzielnia będzie przyjęta do związku (§ 11 ustęp 2 nr 3 GenG), jak również pisemną opinię związku o procesie tworzenia nowego podmiotu. Dopiero po rejestracji spółdzielnia uzyskuje osobowość prawną. Zagadnienia związane z rejestracją spółdzielni uregulowane zostały w Verordnung über das Genossenschaftsregister (Genossenschaftsregisterverordnung, GenRegV, rozporządzenie o rejestrze spółdzielni) [Verordnung... 2006].

Według art. 43 GenG każdy członek ma jeden głos. Statut może jednak przewidywać prawo do kilku głosów. Przesłanki do takiego działania powinny być określone w statucie i uwzględniać następujące kryteria: prawo do kilku głosów powinno być zagwarantowane tylko dla tych członków, którzy szczególnie wspierają działalność spółdzielni, poza tym żadnemu z członków nie można przyznać więcej niż trzy głosy. Jednocześnie w przypadku decyzji wymagających zgodnie z ustawą obligatoryjnie większości $\frac{3}{4}$ oddanych głosów lub znacznej większości, jak również w przypadku tych dotyczących zniesienia lub ograniczenia postanowień statutu w kwestii prawa do wielu głosów, członek ma tylko jeden głos, nawet jeśli co do zasady gwarantuje się mu prawo do wielu głosów [Münkner 2010].

Spółdzielczość w Danii

Rolnictwo jest jednym z najważniejszych sektorów gospodarki w Danii i istotnym miejscem pracy. To właśnie dobrze zorganizowana współpraca producentów rolnych w formie spółdzielni przyczyniła się do rozwoju duńskiego rolnictwa. Spółdzielnie angażują się w przetwórstwo. Ponad 90% mleczarni i zakładów przetwórczych trzody chlewnej (rzeźni) należy do spółdzielni, których członkami są rolnicy. Spółdzielnie tworzą system profesjonalnego doradztwa dla rolników, zarówno w zakresie prawa, jak i zasad prowadzonej działalności roślinnej czy zwierzęcej. Podejmują działania celem ochrony interesów spółdzielni na szczeblu lokalnym, krajowym i unijnym [The Agricultural... 2010].

Jedną z charakterystycznych cech duńskiej spółdzielczości jest silny proces konsolidacji, który zachodzi nie tylko na terenie tego kraju, ale także obejmuje podmioty z innych państw. Przykładem jest chociażby Arla Foods, szwedzko-duńska spółdzielnia z siedzibą w Aarhus w Danii. Jest ona największym producentem wyrobów mlecznych w Skandynawii i siódmym co do wielkości przedsiębiorstwem mleczarskim na świecie, jeśli chodzi o wyniki obrotów rocznych. Arla Foods powstała właśnie w wyniku fuzji szwedzkiej Spółdzielni Mleczarskiej Arla ekonomisk förening i duńskich spółdzielni mleczarskich (Danish MD Foods) w kwietniu 2000. Połączone podmioty miały podobną historię. Powstały mianowicie jeszcze w XIX wieku. Na przestrzeni ponad wieku nastąpiła

zmiana nazwy i szereg połączeń. Każda z tych spółdzielni konsekwentnie umacniała swoją pozycję na rynku krajowym, a potem europejskim i światowym.

Problematyka prawna dotycząca spółdzielni została uregulowana przede wszystkim w Akcie o Przedsiębiorstwach Handlowych (Bekendtgørelse om lov om visse erhvervsdrivende virksomheder). Według tego aktu prawnego spółdzielnia oznacza przedsiębiorstwo, którego działalność regulują przepisy sekcji § 2.1 (nieograniczona, solidarna, odpowiedzialność) lub § 2.2 (częściowo nieograniczona odpowiedzialność) lub części § 3 (ograniczona odpowiedzialność), którego celem jest promowanie wspólnych interesów członków przez ich udział w działalności gospodarczej jako kupujący, dostawcy lub w każdej innej, i których zysk, inny niż normalne odsetki od wpłaconego kapitału, będzie albo rozdzielony między członków proporcjonalnie do ich udziału w obrotach spółdzielni lub pozostaje niepodzielony w przedsiębiorstwie [Jakobsen 2010].

W związku z tym, że zagadnienia dotyczące spółdzielczości zostały bardzo ogólnie uregulowane w powszechnie obowiązujących przepisach prawnych, duże znaczenie w praktyce odgrywają statuty, regulaminy oraz ustalone zwyczaje. W Danii występują różne rodzaje spółdzielni. Wspomnieć warto o handlowych spółdzielniach, do których zaliczamy duże spółdzielnie producentów (mające minimum 10 członków, np. spółdzielnie rolnicze, budowlane i usługowe), spółdzielnie konsumenckie (głównie w ramach zaopatrzenia w żywność, elektryczność, ogrzewanie i wodę), spółdzielnie pracownicze (z reguły mniej niż 10 członków głównie w sektorze budownictwa, spółdzielnie socjalne), spółdzielnie producentów w sektorze rolniczym w produkcji rolnej pierwotnej, spółdzielnie finansowe, kredytowe, oraz spółdzielnie ubezpieczeniowe. Natomiast do niekomercyjnych spółdzielni należą spółdzielnie mieszkaniowe oraz spółdzielcze stowarzyszenia w innych sektorach [Jakobsen 2010]. Uwzględniając fakt, że w Danii nie istnieje odrębne prawo spółdzielcze, należy zauważyć, że specyficzna sytuacja występuje w przypadku opodatkowania. Stawka podatku dochodowego od osób prawnych jest w omawianym kraju stosunkowo wysoka i wynosi 25%. Jednocześnie spółdzielnie, w zależności od branży, mogą płacić podatek w niższej wysokości albo w ogóle skorzystać ze zwolnienia. [Jakobsen 2010].

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone rozważania pozwalają na wysunięcie następujących wniosków.

Spółdzielnie działające w rolnictwie i na obszarach wiejskich mają bogatą historię oraz ugruntowaną pozycję zarówno we francuskim, jak i niemieckim systemie prawnym. W Niemczech odnotować można jeden akt prawny, który dotyczy wszystkich branż spółdzielczych, gdy tymczasem we Francji, prócz ogólnej ustawy, istnieje szereg odrębnych aktów prawnych, w tym kodeks rolny regulujący zagadnienia związane ze spółdzielniami. Zarówno ustawodawca niemiecki, jak i francuski stara się wprowadzić przepisy prawne, które mają rozwiązywać problemy prawne istniejących podmiotów i zachęcić do zakładania nowych. Niewątpliwie duży wpływ na dalszy rozwój spółdzielczości w XXI wieku w Niemczech ma nowelizacja niemieckiej ustawy spółdzielczej (Genossenschaftsgesetz), która weszła w życie z dniem 18 sierpnia 2006 r. Prócz uproszczeń oraz nowości, wprowadzonych w ostatnich latach do wspomnianej ustawy, dotyczących spraw organizacyjnych, system niemiecki przewiduje także inne instrumenty. To właśnie przepisy podatkowe stanowią jeden z efektywnych czynników

zachęcających do wyboru formy spółdzielni oraz przekształcania spółek w spółdzielnie. Specyficzna sytuacja występuje w Danii. Mimo, że nie ma odrębnej ustawy poświęconej spółdzielczości w tym państwie, omawiana forma prawna ma duże znaczenie w praktyce. Do zakładania spółdzielni zachęcają obecnie także niektóre przepisy podatkowe. Organy podatkowe na podstawie statutów, wewnętrznych regulaminów oraz prowadzonej działalności oceniają, czy dany podmiot (także spółka czy stowarzyszenie) działa na zasadach charakterystycznych dla spółdzielni, i udzielają preferencji podatkowych albo ich odmawiają.

Analiza systemu spółdzielczego omawianych trzech państw pozwala stwierdzić, że cechą charakterystyczną wszystkich spółdzielni funkcjonujących w rolnictwie jest działanie na rzecz producentów rolnych, promowanie wspólnych interesów członków przez ich udział w działalności gospodarczej jako dostawcy produktów rolnych albo odbiorcy usług. Poza tym spółdzielnie angażują się w różne etapy działalności rolniczej oraz łańcucha dostaw żywności. Spółdzielnie przede wszystkim kupują (odbierają) od rolników ich plony, często je przechowują, a potem na jak najlepszych warunkach wprowadzają na rynek. Poza tym starają się zapewnić odpowiednie usługi agrotechniczne w zakresie sprzętu, dostarczyć środki produkcji, nasiona, nawozy, środki ochrony roślin. Prócz tego spółdzielnie oferują także system doradztwa w zakresie prowadzonej produkcji roślinnej oraz zwierzęcej. Jednak zadanie spółdzielni to nie tylko pomoc w prowadzeniu działalności rolniczej. We wszystkich trzech analizowanych państwach spółdzielnie angażują się w przetwórstwo, odgrywając istotną rolę w łańcuchu dostaw. Największe sukcesy mają spółdzielnie w Danii. Ponad 90% mleczarni i zakładów przetwórczych trzody chlewnej (rzeźni) należy do spółdzielni, których członkami są rolnicy. Niemniej jednak we Francji, dzięki realizacji planu przejmowania przez spółdzielnie spółek prywatnych działających na rynku rolno-spożywczym, wzrasta udział zaangażowania spółdzielni w przetwórstwo. Przede wszystkim w Niemczech, ale także w Danii i Francji, spółdzielnie angażują się w rozpowszechnianie energii odnawialnej. Chodzi w szczególności o budowę przez omawiane podmioty biogazowni.

Na koniec warto wspomnieć o następujących kwestiach. Po pierwsze, o stabilnej, rozbudowanej strukturze spółdzielczości oraz organizacjach krajowych, takich jak Deutscher Raiffeisenverband e.V. w Niemczech, Coop de France we Francji oraz Federation of Danish Cooperatives w Danii (stanowiącą obecnie część, po połączeniu, Landbrugsraadet, czyli Danish Agricultural Council). Podejmują one działania mające chronić interesy spółdzielni rolników na szczeblu krajowym, jak i unijnym. Po drugie, z uwagi na sytuację zarówno na rynku europejskim, jak i światowym, procesy globalizacji i instrumenty Wspólnej Polityki Rolnej, następować będzie dalszy proces konsolidacji spółdzielni. Poza tym nieuniknione jest zmniejszanie się liczby producentów rolnych, co oznacza mniejszą liczbę członków. Jednak istotne są obroty spółdzielni, a one, jak wskazują dane statystyczne, wzrastają. Świadczy to z kolei o rozwoju spółdzielni i rolników będących jej członkami. Po trzecie, podstawą działalności każdej spółdzielni powinny być zasady spółdzielcze. Jak słusznie zauważył Charles Gide, francuski ekonomista, "Spółdzielnia jest biznesem, ale jeśli jest tylko biznesem, jest złym interesem" [Krajowa... 2006]. Niemniej jednak zaobserwować można stopniowo postępujący liberalizm w zakresie regulacji prawnych. Przykładem jest możliwość odejścia od zasady jeden głos. We Francji czy w Niemczech przepisy określają ogólne zasady przyznawania większej liczby głosów, a szczegóły powinny zostać zawarte w statucie. Poza tym przepisy

umożliwiają prowadzenie transakcji także z nieczłonkami, ale zazwyczaj określony zostaje ich dopuszczalny procent udziału w obrotach. Coraz częściej przepisy prawne przewidują możliwość zaangażowania się członków inwestorów w funkcjonowanie spółdzielni [Mierzwa 2010]. Co prawda nie prowadzą oni działalności rolniczej i nie dostarczają produktów rolnych do spółdzielni, jednakże dzięki wniesieniu wkładu pieniężnego czy rzeczowego podmiot ten może rozwijać działalność, a inwestorzy mogą liczyć na zysk w postaci dywidendy.

Literatura

- Agricultural Cooperation in France. [2005]. French Ministry of Agriculture and Fisheries. Paryż.
- Agricultural Cooperatives in Europe. Main issues and trends. [2010]. COGECA, Bruksela. [Tryb dostępu: <http://www.agro-alimentarias.coop/ficheros/doc/03020.pdf>] [Data odczytu: maj 2012].
- Ausblick 2011. Geschäftsbericht 2010. [2010]. Deutscher Raiffeisenverband e.V. [Tryb dostępu: www.raiffeisen.de.] [Data odczytu: maj 2012].
- Boguta W., Gumkowski Z., Lachowski K. [2007]: Organizacja mazowieckiego rynku rolnego poprzez tworzenie grup producentów rolnych na bazie prawa spółdzielczego. Wyd. KRS, Warszawa.
- Bekendtgørelse om lov om visse erhvervsdrivende virksomheder. [Tryb dostępu: <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=131642>.] [Data odczytu: maj 2012].
- Bekum van O.F., van Dijk G. [1997]: Agricultural Co-operatives in the European Union. Trends and Issues on the Eve of the 21st Century. Business & Economics. Van Gorcum.
- Biała Księga o przedsiębiorstwach spółdzielczych. [2001]: Komisja Europejska. Dokument konsultacyjny Unii Europejskiej. Bruksela.
- Chômel Ch. [2010]: France. [W:] Study on the implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE), Part II. National Report. Bruksela.
- Dyrektywa Rady nr 2003/72/WE z 22.7.2003 r. uzupełniająca statut spółdzielni europejskiej w odniesieniu do zaangażowania pracowników [2003]. *Dz. Urz. WE* nr L 207.
- Gesetz betreffend die Erwerbs und Wirtschaftsgenossenschaften. [1889]. Obecna nazwa Genossenschaftsgesetz. *Das Reichsgesetzblatt*, s. 55 ze zm.
- Gesetz zur Einführung der Europäischen Genossenschaft und zur Änderung Genossenschaftsrechts. [2006]. *Bundesgesetzblatt* nr 1, s. 1911.
- Helios M. [2009]: Ertragsbesteuerung der Genossenschaft und ihrer Mitglieder. [W:] Beck'sches Handbuch der Genossenschaft. M. Helios, Th. Strieder (red.). Beck, Monachium.
- Jakobsen G. [2010]: Denmark. [W:] Study on the implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE), Part II. National Report. Bruksela, s. 560 i n.
- Krajowa Rada Spółdzielcza [2006]. Informacje na temat spółdzielczości rolniczej w Polsce i w Unii Europejskiej. [Tryb dostępu: www.krs.org.pl.] [Data odczytu: maj 2012].
- Mierzwa D. [2005]: W poszukiwaniu nowego modelu spółdzielczości rolniczej. Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu. Wrocław.
- Mierzwa D. [2010]: Przedsiębiorstwo spółdzielcze. Tradycja i współczesność. Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu. Wrocław.
- Münkner H. [2010]: Germany. [W:] Study on the implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE). Part II. National Report. Bruksela.
- Ott U. [1996]: Die landwirtschaftlichen Kooperativen in die Europäischen Gemeinschaft. Duncker & Humblot, Berlin.
- Rozporządzenie Rady nr 1435/2003/WE z 22.7.2003 r. w sprawie statutu spółdzielni europejskiej. [2003]. *Dz. Urz. WE* nr L 207.
- Steinle E., Terbrack Ch. [2009]: Gründung der Genossenschaft und Genossenschaftsregister. Beck'sches Handbuch der Genossenschaft. M. Helios, Th. Strieder (red.). Beck, Monachium.
- The Agricultural Cooperatives in Denmark. [2009]. Federation of Danish Cooperatives. [Tryb dostępu: www.uwcc.wisc.edu/icic/orgs/ica/mem/country/denmark.] [Data odczytu: maj 2012].
- Verordnung über das Genossenschaftsregister. [2006]. *Bundesgesetzblatt* nr 1, s. 2268.